

Сторчак Н. А.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства, Гуманітарний факультет Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (Україна, Миколаїв), storchakn@gmail.com

РОЛЬ НАВЧАННЯ ПРАВАМ ЛЮДИНИ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ

Проаналізовано сутність, цілі та значення навчання правам людини. Визначено роль педагога у формуванні культури прав людини. Прослідковано зв'язки правової та громадянської компетентності в контексті прав людини. Дослідження здійснюється з урахуванням міжнародних і національних пріоритетів у навчанні прав людини.

Ключові слова: *права людини, культура прав людини, навчання правам людини, компетентність у сфері прав людини, роль освіти в галузі прав людини.*

Для більшості держав права людини є не лише частиною їх правової системи, а й невід'ємною складовою змісту освіти дітей, молоді та дорослих, а також суттєвим показником якісної освіти. З огляду на це відповідно до різних міжнародних і регіональних договорів держави взяли на себе ряд зобов'язань із проведення активної політики у сфері освіти і підготовки з прав людини, діючи через свої установи і своїх службових осіб. Це не є випадковим – навчання прав людини отримує все ширше визнання як ефективна стратегія забезпечення правослухняної поведінки, а отже й правопорядку. Завдяки такому навчанню поступово досягається ще одна мета – формування глобальної «культури прав людини» та втілення у всі сфери життя «підходу, заснованого на правах людини».

По шляху її досягнення можуть йти лише ті громадяни, які обізнані із теорією та практикою прав людини, які усвідомлюють і поділяють цінності, закладені у правах і свободах, які прагнуть скористатися наданими їм можливостями, не порушуючи при цьому прав інших, і які можуть відстояти свої права в разі посягання на них. Це важливі компетентності члена громадянського

суспільства. Вони допомагають виявляти ініціативу, брати участь у спільному прийнятті рішень та відповідальність за їх реалізацію, вирішувати конфлікти ненасильницьким шляхом, жити з представниками іншої культури, раси, мови, релігії та статі. Отже, спосіб життя сучасної людини вимагає здобуття нею освіти в галузі прав людини, яка йде поряд із громадянською і демократичною освітою, причому за умов особистісної спрямованості процесу навчання та урахування гендерного виміру.

Найбільш сприятливою категорією для навчання прав людини визнаються особи, які здобувають освіту. Діти, молодь і дорослі, охоплені всією структурою освіти (дошкільною, загальною середньою, позашкільною, вищою, післядипломною та ін.), мають змогу здобувати знання з прав людини й навички з їх реалізації та захисту. Ще далі спрямовані можливості та завдання післядипломної освіти педагогів усіх навчальних закладів – передавати свої знання і досвід, тим самим залучаючи до формування культури прав людини все ширші спільноти.

У зв'язку із цим важливе значення має підвищення професійної компетентності педагогічних працівників, які можуть викладати права людини і бути гендерно чутливими у своїй роботі. Вимогою часу є орієнтування в сучасних тенденціях освіти в галузі прав людини, чітке усвідомлення основних завдань, які стоять перед викладачами прав людини, пошук засобів результативного навчання правам людини і застосування у ньому гендерного підходу, наповнення новим змістом та вдосконалення педагогічної діяльності, забезпечення тривалого ефекту володіння і користування студентами (учнями, вихованцями, слухачами та ін.) знаннями і вміннями в сфері прав людини.

Згідно з Резолюцією ООН «Всесвітня програма освіти в галузі прав людини», прийнятою Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.04, освіта в галузі прав людини – це довгостроковий та триваючий усе життя процес, за допомогою якого всі люди на всіх рівнях розвитку та з усіх прошарків суспільства вчаться повазі до гідності інших, а також засобам та методам забезпечення такої поваги в будь-якому суспільстві. Освіта в галузі прав людини може бути визначена як зусилля з освіти, навчання та інформування, які здійснюються для створення

загальної культури прав людини шляхом обміну знаннями, привиття навичок та формування позицій, які спрямовані на: (а) зміцнення поваги до прав людини та основних свобод; (b) всебічний розвиток людської особистості та почуття людської гідності; (c) сприяння взаєморозумінню, терпимості, рівності чоловіків і жінок та дружбі між всіма націями, корінними народами і расовими, національними, етнічними, релігійними та мовними групами; (d) забезпечення для всіх людей можливості ефективно брати участь у житті вільного та демократичного суспільства, у якому панує право; (e) будівництво та підтримання миру; (f) забезпечення стійкого розвитку в інтересах суспільства та соціальної справедливості [2; 1].

Довгострокова мета дій та процесів, які лежать в основі такої освіти, полягає у створенні такого культурного середовища, в якому всі розуміють, захищають і поважають права людини, тобто у формуванні культури прав людини. Для початку ж метою є розширення прав і можливостей людей, підвищення їх потенціалу, правової компетентності, результатом чого стають соціальні зміни. Отже, освіта з прав людини націлена на соціальні перетворення, які починаються з кожної окремої людини і потім охоплює все суспільство у цілому.

Способи, що приводять людей, як молодих, так і дорослих, до розуміння, здійснення та усвідомлення цінності цих прав і до поваги прав інших людей, є різноманітними. Це можуть бути учбові, інформаційні, просвітницькі заходи. Вони здійснюються в рамках формальної, позаформальної та неформальної освіти. Вони включають у себе професійну підготовку, неперервну освіту, народну освіту, інформування та підвищення обізнаності широкої громадськості тощо. Освіта і підготовка в галузі прав людини потребує мобілізації органів влади, особливо місцевих, надурядових та неурядових організацій, всіх інституцій громадянського суспільства та окремих осіб. Сучасною формою взаємодії цих суб'єктів є реалізація проектів і програм з освіти в галузі прав людини («Навчання демократичній громадянськості та освіти в галузі прав людини», «Розуміємо права людини», «Де починаються права людини» та ін.).

Різнноманітні зусилля багатьох суб'єктів і різнноманітні форми навчання прав людини мають чимало спільного. Вони базуються на міжнародній системі прав

людини, на єдиних цінностях і принципах прав людини, спрямовані на розширення можливостей людей конкретними і практичними засобами здійснювати свої права у повсякденному житті.

Освіта в галузі прав людини виходить із положень Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права [3; 4], інших договорів про права людини, в яких йдеться про те, що освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особистості і збільшення поваги до прав людини і основних свобод. Низка національних документів підтримують ці положення. Зокрема, одним з стратегічних напрямів розвитку освіти є побудова ефективної системи національного виховання на засадах загальнолюдських, полікультурних, громадянських цінностей, забезпечення фізичного, морально-духовного, культурного розвитку дитини, формування соціально зрілої творчої особистості, громадянина України і світу, підготовка молоді до свідомого вибору сфери життєдіяльності (Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року) [5].

Освіта в галузі прав людини займає центральне місце в реалізації прав людини, ефективному виконанні встановлених стандартів, адже по-перше, підвищує інформованість про права людини, включаючи міжнародні, регіональні та національні норми, принципи та гарантії; по-друге, забезпечує здійснення прав людини; по-третє, спрямована на розвиток навичок і умінь, необхідних для захисту прав людини; по-четверте, сприяє запобіганню порушень прав людини. Навчання прав людини передбачає не лише обізнаність відносно «каталогу прав людини», а й розуміння їх суті, а й усвідомлення своїх прав та обов'язків відносно інших, виховання поваги до прав людини і людської гідності, до верховенства права та його фундаментальних принципів, які лежать в основі міжнародних договорів з прав людини, поглиблення розуміння нашої спільної відповідальності за втілення в життя прав людини [7; 6]. Завдяки цьому можна забезпечити не тільки юридичну, а й фактичну рівність, в тому числі гендерну; розвиток людини як відповідального члена вільного, мирного, плюралістичного і толерантного суспільства; виховання громадян, здатних брати активну участь у громадському житті, у розвитку своєї країни.

Якщо звести це до кількох позицій, то освіта в галузі прав людини спрямована на те, щоб права людини перетворилися на реальність у кожній спільноті, а також на формування і просування загальної культури прав людини. Невипадковим є зв'язок такої освіти з громадянською, політичною, споживчою, історичною освітою, адже це дозволяє побачити зв'язки між правами людини та гуманітарною сферою у цілому, соціальними питаннями, політикою, усвідомити уроки історії та перспективи і т. ін.

У яких формах і якими методами не здійснювалася би освіта в галузі прав людини, осіб, які нею займаються у всьому світі, об'єднує спільна мета – прагнення створити такий світ, у якому поважаються і дотримуються права людини. Ця мета за сучасних політико-правових і соціально-економічних умов уже не здається нереалістичною, вона досягається зусиллями окремих людей чи їх об'єднань, за обов'язком чи за покликанням. «Дорога у тисячу кілометрів завжди починається з одного кроку» (Лао-Цзи).

Література

1. Всесвітній план дій на I етап здійснення Всесвітньої програми освіти в галузі прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unesdoc.unesco.org/images>. – Назва з екрану.

2. Всесвітня програма освіти в галузі прав людини : Резолюція ООН від 10.12.04. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : detirossii.ru/12388.php. – Назва з екрану.

3. Загальна декларація прав людини 1948 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua. – Назва з екрану.

4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua. – Назва з екрану.

5. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25.06.2013 №344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua. – Назва з екрану.

6. Освіта про обов'язки людини : Рекомендація Парламентської асамблеї Ради Європи Rec (1999) 1401 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.coe.kiev.ua. – Назва з екрану.

7. Про освіту з питань прав людини : Рекомендація Парламентської асамблеї Ради Європи Rec (1997) 1346 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.coe.kiev.ua. – Назва з екрану.

References

1. Vsesvitniy plan diy na I etap zdiysnennya Vsesvitn'oyi prohramy osvity v haluzi prav lyudyny (World plan of operating on And the stage of realization of the World program of education in industry of human rights). Avaible at: <http://unesdoc.unesco.org/images> (Accessed 6 July 2015).

2. Vsesvitnya prohrama osvity v haluzi prav lyudyny: Rezolyutsiya OON vid 10.12.04. (World program of education in industry of human: rights Resolution of the UNO from 10.12.04). Avaible at: detirossii.ru/12388.php (Accessed 6 July 2015).

3. Zahal'na deklaratsiya prav lyudyny 1948 roku (General declaration of human of 1948 rights). Avaible at: zakon.rada.gov.ua (Accessed 6 July 2015).

4. Mizhnarodnyy pakt pro ekonomichni, sotsial'ni ta kul'turni prava 1966 roku (An international pact is about economic, social and cultural rights for 1966). Avaible at: zakon.rada.gov.ua (Accessed 6 July 2015).

5. Natsionalna strategiia rozvitku osviti v Ukrayini na period do 2021 roku: Ukaz Prezidenta Ukrayini vid 25.06.2013 № 344/2013 (National strategy of development of education in Ukraine on a period 2021 to: Decree of President of Ukraine from 25.06.2013 №344/2013). Avaible at: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main> (Accessed 6 July 2015).

6. Osvita pro obov'yazky lyudyny: Rekomendatsiya Parlaments'koyi asambleyi Rady Yevropy Rec (1999) 1401 (Education about the duties of man: Recommendation of the Parliamentary assembly of CE of Rec (1999) 1401). Avaible at: www.coe.kiev.ua (Accessed 6 July 2015).

7. Pro osvitu z pytan' prav lyudyny: Rekomendatsiya Parlaments'koyi asambleyi Rady Yevropy Rec (1997) 1346 (About education on questions human: rights

Recommendation of the Parliamentary assembly of CE of Rec (1997) 1346). Available at: www.coe.kiev.ua (Accessed 6 July 2015).

Storchak N. A., Candidate of Sciences (Juristic), Associate Professor of the Department of Law Studies, Humanitarian Faculty of National University of Shipbuilding after Admiral Makarov (Ukraine, Mykolaiv), storchakn@gmail.com

The role of human rights education in modern conditions

The author analyzes the essence, purposes and meaning of education in human rights. Installed the lector's role in formation the human right's culture. Installed the connections of legal and citizen competence in the context of human rights. Research takes into account international and national priorities in teaching human rights.

Keywords: human rights, culture of human rights, teaching of human rights, competence in human rights, role of education in human rights.

Сторчак Н. А., кандидат политических наук, доцент кафедры правоведения, Гуманитарный факультет Национального университета кораблестроения имени адмирала Макарова (Украина, Николаев), storchakn@gmail.com

Роль обучения правам человека в современных условиях

Проанализированы сущность, цели и значение обучения правам человека. Определена роль педагога в формировании культуры прав человека. Прослежены связи правовой и гражданской компетентности в контексте прав человека. Исследование осуществляется с учетом международных и национальных приоритетов в обучении правам человека.

Ключевые слова: права человека, культура прав человека, обучение правам человека, компетентность в области прав человека, роль образования в области прав человека.